

DESPRE NECESITATEA REGLEMENTĂRII RELAȚIILOR DE FAMILIE ÎN PROIECTUL CODULUI CIVIL

Lect. univ. dr. Oana Ghiță
Universitatea din Craiova

Pour déterminer "le droit de la famille", il faut grouper autour de la famille toutes les institutions qui la concernent: le mariage, le divorce, la filiation, la puissance paternelle (l'autorité parentale), les incapacités et aussi les règles des régimes matrimoniaux, les successions et les libéralités. Ces relations de famille sont traités surtout d'un point de vue individualiste: il s'agit de régler les rapports de particuliers entre eux en assurant la protection de chacun; ils n'envisagent pas l'intérêt général de la famille et de la société - cette est la conception du Code civil. Mais l'intérêt individuel de chacun des membres de la famille devra parfois céder devant l'intérêt général de la famille, et pas seulement de telle ou telle famille particulière dont il est membre, mais de la famille élément de base de la société dans la conception du "droit de la famille" consacré par le Code de la famille. Alors se pose la question: le droit de la famille est un rameau distincte du droit privé ou un institution du droit civil? On cherche un réponse à cette question dans cet étude.

1. Preliminarii. Existența unui Cod al familiei și, pe cale de consecință a unei ramuri de drept al familiei distinctă de restul dreptului privat este o realitate de neînlăturat în mai multe sisteme juridice naționale. Răspunsul la întrebarea ce formează obiectul acestui studiu nu îl putem găsi decât căutând cauza, motivul determinant ce a stat la baza desprinderii dreptului familiei din ramura dreptului civil, prin adoptarea Legii nr. 4 din 4.01.1954, care a intrat în vigoare la 1 februarie 1954. Considerăm că, dacă motivul despre care am vorbit se justifică și în prezent - susținerea tezei dreptului familiei ca ramură distinctă de drept și-ar găsi fundamentul. În caz contrar, nu putem concluziona decât că proiectul noului Cod civil reînsează relațiile de familie în Cartea a II-a intitulată "Familia" într-un mod cât se poate de firesc. Care sunt însă jurisdicțiile care au adoptat soluția separării dreptului familiei de dreptul civil? Este vorba despre țările fostei Europe socialiste de est care au inaugurat, după cel de-al doilea Război Mondial tehnica "Codului familiei" - Codul român din 4.01.1954, Codul polonez al familiei și al tutelei din 25.02.1964, Codul familiei al Republicii Democratice Germane din 20.12.1965, Codul bulgar din 23.05.1968. Doctrina socialist-marxistă contribuiască și la crearea unor "coduri ale familiei" în alte părți ale globului, cum ar fi Codul cubanez din 14.02.1975. Specificitatea raporturilor de familie a rezultat, în aceste state, din dependența acestora față de factorii constituționali și politici. Familia socialistă răspundea afirmației constituționale de egalitate (între soți, părinți și copii) și de nediscriminare. Se urmărea desprinderea de interesele contrarii ale soților provenite din ideea de proprietate privată și raporturi patrimoniale. Transformările survenite în Rusia și în țările de Estul Europei după 1990 fac aleatorie menținerea codurilor familiei.

Codificarea distinctă a dreptului de familie mai este întâlnită în Orientul apropiat și în Africa de Nord ca expresie a "statutului personal". Expresia, necunoscută la noi, are la origine principiile islamice ale "*sharia*" ce ar putea fi definită ca ansamblu al atributelor naturale sau familiale care disting o persoană de alta și care, după lege, produc efecte

juridice asupra vieții sale sociale. Ideea unei codificări distincte a apărut ca urmare a necesității de a clarifica principiile cutumiare islamice și de a armoniza divergențele în materie între comunități.

Modelul l-a constituit Decretul-lege turc din 1917 denumit "Codul familiei" aplicabil atât musulmanilor cât și creștinilor. Abrogat în 1919 acest decret-lege a rămas în vigoare în Liban și chiar în Israel - pentru musulmanii sunniți. După cel de-al doilea Război Mondial țările din Orientul Apropiat au codificat dreptul familiei - legea siriană din 1955, legea irakiană din 1959 ș.a. "Opoziția" dintre drepturile subiective civile "clasice" referitoare la drepturile reale și raporturi patrimoniale și dreptul familiei se explică din punct de vedere ideologic: familia este terenul de lut (partea impenetrabilă) dintre tradiționaliști, pe de o parte, și moderniștii convinși de transformarea laică a familiei, pe de altă parte¹. S-a mai arătat² că elemente legate de tradiție, mentalități, religie, factori de ordin geografic, economic și cultural au influențat în decursul timpului concepția socială cu privire la familie și, implicit - reglementarea juridică a relațiilor de familie. În aceeași ordine de idei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat importanța marjei de apreciere de care se bucură statele în garantarea dreptului la relații de familie.

Meditând la condițiile istorico-politice ce au determinat desprinderea dreptului familiei ca ramură distinctă de drept am putea concluziona că aceasta a avut loc într-un mod artificial care însă nu a afectat ireparabil și semnificativ relațiile sociale reglementate de aceste norme de drept, mai ales sub aspectul lor personal nepatrimonial. Larghețea conferită statelor membre și aspirante ale Uniunii Europene nu poate fi interpretată decât în sensul inexistenței unei celerități sau necesități absolute în revenirea la sistemul anterior, revenire preconizată deja prin proiectul noului Cod civil. Pornind de la un scurt istoric al reglementării relațiilor de familie, analizând teoriile cu privire la calificarea acestora ca ramură distinctă de drept sau ca instituție juridică și ajungând la elementele specifice unei ramuri de drept (metoda de reglementare, obiectul, caracterul normelor) putem ajunge la o concluzie privind apartenența sau nu a acestora, dreptului civil.

2. Argumente istorie. Codul familiei³ a fost precedat de o serie de acte normative care, în succesiunea lor au dus la desprinderea dreptului familiei din dreptul civil. prin Constituția din 13 aprilie 1948 care a consacrat egalitatea dintre bărbat și femeie s-a prevăzut expres revizuirea codurilor și celorlalte legi pentru punerea lor în concordanță cu Constituția, astfel abrogându-se în mod expres dispozițiile Codului civil cuprinse în Cartea I "Despre persoane". Au fost astfel abrogate dispozițiile referitoare la relațiile dintre părinți și copiii lor care stabileau o inegalitate între mamă și tată, dispoziții restrictive pentru femeie cu privire la ocrotirea celor incapabili, a fost consacrat principiul egalității copiilor din afara căsătoriei cu cei din căsătorie⁴.

---

¹François Boulanger, *Droit civil de la famille*, tome I, *Aspects internes et internationaux*, Editura Economica, Paris, 1992, p. 21.

²Milena Tomescu, *Dreptul familiei. Protecția copilului*, Editura All Beck, București, 2005, p. 8.

³Care a intrat în vigoare la 1 februarie 1954 prin Legea nr. 4 din 4 ianuarie 1954.

⁴ A se vedea Decretul nr. 130 din 2 aprilie 1949 pentru reglementarea condiției juridice a copilului natural; Decretul nr. 131 din 2 aprilie 1949 pentru modificarea dispozițiilor art. 309, 312 și 314 C. civ. referitoare la adopție și Decretul nr. 182 din 19 octombrie 1951 referitor la înfiere.

Odată cu egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul⁵ Constituția din 1952 a permis și desprinderea dreptului familiei ca ramură distinctă de dreptul civil⁶. Ulterior, Constituția din 21 august 1965 și Constituția din 1991 au cuprins o serie de dispoziții cu privire la relațiile de familie, dintre care amintim: familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită, egalitatea soților, ocrotirea vieții de familie, drepturile și obligațiile părinților de a asigura creșterea, educația și pregătirea profesională a copiilor, regim special de protecție și asistență pentru copii și tineri etc.

Odată cu problema desprinderii dreptului familiei ca ramură distinctă de drept, în literatura de specialitate s-au exprimat puncte de vedere divergente: unii autori⁷ au susținut ideea că normele referitoare la relațiile de familie reprezintă de fapt, o instituție de drept civil, alții⁸ au susținut calificarea dreptului familiei ca ramură distinctă de drept.

3. Teza dreptului familiei - instituție de drept civil. Pornind de la definiția instituției juridice⁹ s-a ajuns la concluzia¹⁰ că o asemenea teză este realistă într-o societate în care căsătoria și familia sunt privite ca probleme private, individuale, intervenția statului în acest domeniu fiind una redusă. Chiar și istoricul prezentat, prin care am demonstrat că numai schimbarea opticii sistemului politic de a privi proprietatea privată și orânduirea capitalistă a condus la desprinderea dreptului familiei de dreptul civil, poate constitui un argument în sprijinul acestei teze în sensul că nu se mai justifică, odată cu înlăturarea regimului comunist disocierea completă a relațiilor de familie de ideea de proprietate privată și societate capitalistă.

Denumirea de "dreptul familiei" este folosită, potrivit susținătorilor aceste teorii¹¹ în accepțiunea de "instituție juridică" așa cum denumim prin termenul de "drept" și alte instituții ale dreptului civil, cum ar fi: dreptul succesoral sau dreptul obligațiilor. În susținerea acestei teze s-a mai arătat¹² că, pe de o parte starea de familie face parte din statutul juridic al persoanelor fizice și care este reglementat de dreptul civil iar, pe de altă parte, legea consideră căsătoria deopotrivă ca un contract și ca o instituție de drept civil. Codul civil român din 1865 a reglementat relațiile de familie, în art. 127-460, în Cartea I privitoare la persoane. Un alt argument în sprijinul acestei teorii constă în aceea că dreptul civil este pentru dreptul familiei dreptul comun, apelându-se de mai multe ori la dispozițiile Codului civil în reglementarea relațiilor de familie. Având în vedere faptul că existența unei ramuri de drept este dată, în primul rând de un obiect distinct de reglementare și o metodă proprie¹³ și că obiectul dreptului familiei a fost desprins din dreptul civil, așa cum am arătat

⁵Traian Ionașcu, *Modificările aduse Codului civil de principiul constituțional al egalității sexelor*, în *Justiția Nouă*, nr. 2, 1950, p. 208.

⁶I. Albu, *Dreptul familiei*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 30 și urm.; Tudor R. Popescu, *Dreptul familiei. Tratat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965, p. 10 și urm.

⁷S. Stătescu, *Drept civil*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 281-362.

⁸Ioan Albu, *op. cit.*, p. 30 și urm.; T. R. Popescu, *op. cit.*, p. 10 și urm.

⁹O grupare de norme juridice care reglementează o anumită relație socială, I. Dogaru, *Drept civil român. Tratat*, vol. I, Editura Europa, Craiova, 1996, p. 30.

¹⁰Marieta Maria Soreată, *Dreptul familiei*, Editura Universitaria, Craiova, p. 14 și urm.

¹¹H. Capitant, *Vocabulaire juridique*, Presses Universitaires de France, Paris, 1936.

¹²A. Colin, H. Capitant, L. J. de la Morandière, *Traité de droit civil*, Tome I, Librairie Dalloz, Paris, 1957, p. 523 și 528.

¹³I. Dogaru, *op. cit.*, p. 30.

- prin voința legiuitorului putem spune că, teoria dreptului familiei - instituție a dreptului civil își găsește suficiente argumente pentru ca legiuitorul să prevadă în proiectul noului Cod civil "o reîntoarcere" a relațiilor de familie la dreptul civil¹⁴.

4. Teza dreptului familiei - ramură distinctă de dreptul civil. Justificarea desprinderii dreptului familiei a constat, în concepția art. 109 C. fam. și a Legii nr. 3/1970, în modul de intervenție a statului, mai pregnant decât în alte domenii, cu privire la stimularea natalității și apărarea intereselor mamei și copilului, îndrumarea și sprijinirea procesului educativ de familie, luarea unor măsuri de ocrotire ori de câte ori creșterea și educarea copiilor este periclitată în familie ș.a. Această intervenție sporită a statului în relațiile de familie, de sorginte socialistă, vine în contradicție cu ideea vehiculată în literatura franceză¹⁵ potrivit căreia relațiile de familie reprezintă un domeniu în care regulile de drept reprezintă un grad sporit de ineficacitate, generată de neputința de a aplana prin reguli de drept conflicte de natură familială sau de a substitui printr-o decizie în justiție carențele în educație ale copiilor. Apreciem că nu numai orânduirea politico-economică este cea care a determinat evoluția relațiilor de familie dar și concepțiile religioase, evoluția științelor medicale (înseminarea artificială, transexualismul) moravurile dar și o unificare legislativă în privința drepturilor fundamentale ale omului și mai ales ale copilului, prin semnarea de către România a unor convenții internaționale dintre care amintim: Convenția cu privire la drepturile copilului¹⁶; Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale¹⁷; Convenția europeană privind drepturile omului și biomedicina - 4 aprilie 1997 și Protocolul adițional referitor la interzicerea clonării ființelor umane - 12 ianuarie 1998 etc.

Aceeași autori¹⁸ care susțin specificitatea dreptului familiei dată de un interes sporit al legiuitorului față de relațiile de familie, arată, în mod paradoxal, vorbind despre natura specifică a dreptului familiei, că aceste relații sunt în primul rând afectiv-morale și abia apoi relații juridice. Normele dreptului familiei contribuie la stabilitatea familiei nu atât prin caracterul lor sancționator, cât mai ales prin rolul educativ și eficiența lor preventivă. Arătându-se, de către susținătorii acestei teorii că reglementarea distinctă a relațiilor de familie nu constituie un argument în sine pentru recunoașterea în sistem a ramurii de drept se admite, de fapt că nu întotdeauna criteriul obiectului de reglementare este unul obiectiv pentru formarea unei ramuri de drept, deoarece nu există întotdeauna un specific al relațiilor sociale supuse reglementării, uneori chiar dreptul fiind cel care imprimă relațiilor respective nota distinctă, ce le deosebește de un alt grup de relații sociale, așa cum este cazul și dreptului familiei¹⁹.

Ajungem așadar la concluzia că pentru a determina elementele specifice unei ramuri de drept trebuie să analizăm: obiectul reglementării juridice, adică existența unui

¹⁴Ion Dogaru, Sevastian Cercel, Dan Claudiu Dănișor, *Întreținerea în contextul drepturilor fundamentale*, Editura Themis, Craiova, 2001, p. 146.

¹⁵Alain Bénabent, *Droit civil. La famille*, Litec, Paris, 2000, p. 12.

¹⁶Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 și ratificată de România prin Legea nr. 18/1990.

¹⁷Adoptată la Roma în 4 noiembrie 1950 și ratificată de România prin Legea nr. 30/1994.

¹⁸I. Albu, *op. cit.*, p. 33.

¹⁹Ion Dogaru, Dan Claudiu Dănișor, Gheorghe Dănișor, *Teoria generală a dreptului*, Editura Științifică, București, 1999, p. 259, nr. 207.

domeniu important de relații sociale cu particularități specifice, dar și metoda de reglementare - criteriu subordonat și auxiliar obiectului reglementării juridice, care trebuie să aibă fie o metodă sau mai multe metode specifice, fie o îmbinare de metode de reglementare care să fie specifice ramurii respective²⁰. Acestor criterii li se adaugă și altele, auxiliare, cum ar fi: caracterul normelor juridice, natura sancțiunilor, calitatea subiectelor, principiile proprii unei ramuri de drept și voința legiuitorului despre care am discutat.

În ce privește obiectul de reglementare este unanim acceptat în literatura de specialitate²¹ că aceasta constă în următoarele categorii de relații sociale: raporturile de căsătorie, cele care rezultă din rudenie, relațiile privitoare la ocrotirea părintească și unele raporturi asimilate de lege raporturilor de familie cum ar fi, spre exemplu relațiile dintre foștii soți între care există obligația legală de întreținere sau relațiile dintre un soț și copiii celuilalt soț. Specificitatea acestor raporturi nu le exclude însă din sfera mai largă a raporturilor patrimoniale și personal nepatrimoniale ce formează obiectul de reglementare al dreptului civil, chiar dacă în natura relațiilor de familie predomină cele personal nepatrimoniale. Referitor la metoda de reglementare s-a considerat²² că metodele proprii de reglementare a dreptului familiei constau în aceea că "legea nu determină întotdeauna conținutul concret al relațiilor de familie supuse reglementării sale, ci ea conține numai indicații de ordin general, în baza cărora instanțele judecătorești ori alte organe de stat competente determină în fiecare caz în parte, conținutul acestor relații", exemplificând cu prevederile art. 37, 66, 72, 101 și 109 din Codul familiei.

Considerăm că aceasta nu reprezintă însă o metodă propriu-zisă de reglementare ci, mai degrabă o specificitate a normelor de dreptul familiei în raport cu cele ale dreptului civil, cele două ramuri folosind în realitate o metodă cel puțin asemănătoare: poziția de egalitate juridică a părților. Se remarcă însă o particularitate a acesteia în privința relațiilor de ocrotire guvernate de principiul interesului superior al minorului²³. Astfel, metoda de reglementare în cadrul acestor raporturi de subordonare constă, de fapt, nu într-o subordonare juridică ci în sensul de îndatorire a persoanei ocrotitorului de a-și exercita drepturile cu privire la persoana ocrotitorului în interesul superior al acestuia.

---

²⁰I. Ceterchi ș.a., *Teoria generală a statului și dreptului*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967, p. 436-437.

²¹I. Dogaru, S. Cercel, *op. cit.*, p. 9.

²²T. R. Popescu, *op. cit.*, p. 11.

²³M. Sorață, *op. cit.*, p. 17.